DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2025.48.06
УДК: 376-056.36 Синьов В.М.

А.І. Каплієнко
akaplienko978@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-2981-6877
Д.М. Супрун
suprun.d@nubip.edu.ua
https://orcid.org/0000-0003-4725-094X
М.О. Супрун
suprun62@ukr.net
https://orcid.org/0000-0002-4198-9527

ДУХОВНО-ЦІННІСНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІКИ СПІВПРАЦІ АКАДЕМІКА В.М. СИНЬОВА (пам'яті Вчителя)

У статті проаналізовано духовно-ціннісні засади педагогіки співпраці, розроблені академіком В.М. Синьовим, видатним українським педагогом, науковцем і мислителем. Особлива увага приділена значущості його ідей для реформування пенітенціарної системи України в умовах демократичного розвитку. Науковий доробок В.М. Синьова, що охоплює підручники, монографії, методичні посібники та численні статті, є фундаментом для сучасних досліджень у галузі педагогіки, дефектології та пенітенціарної науки.

У статті висвітлено гуманістичні принципи педагогіки співпраці, що передбачають побудову взаємовідносин між персоналом і засудженими на основі емпатії, поваги, підтримки та оптимістичного прогнозування особистісних змін. Розглянуто методику контактної взаємодії, спрямовану на досягнення довіри та гармонійного спілкування. Підкреслено, що саме духовно-ціннісні засади філософії педагогіки співпраці дозволили трансформувати напрямок пенітенціарного впливу від традиційного виправно-трудового підходу до концепції «педагогіки каяття».

Наголошено, що особливим досягненням Віктора Миколайовича стало створення ефективних умов для корекції та ресоціалізації вихованців із проблемами соціальної поведінки, їх інтеграції в суспільство та закладання основ для подальшого гармонійного життя.

Аналізуються основи нової філософії взаємин у системі «пенітенціарист — засуджений», зокрема формування професійної культури працівників установ виконання покарань, запобігання професійній деформації та виховання особистісних якостей, необхідних для гуманізації процесу ресоціалізації. Серед виділених рис особистості правоохоронця: соціальна відповідальність, емоційна стабільність, мовленнєва культура, вольові та лідерські якості, здатність до педагогічного прогнозування, креативність та інші.

Стаття підкреслює важливість педагогічної спадщини В.М. Синьова для сучасної теорії та практики соціалізації засуджених, інтеграції їх у суспільство та побудови демократичного, гуманістичного суспільства. Перспективи подальших досліджень, окреслені в статті, спрямовані на подальший розвиток ідей педагогіки співпраці через інтеграцію її концепцій у пенітенціарну систему, що залишається важливою умовою гуманізації суспільства.

Ключові слова: педагогіка співпраці, гуманізація, ресоціалізація, пенітенціарна система, духовно-ціннісні засади, професійна культура, емпатія, гуманістичний підхід.

15 квітня 2025 року наукова спільнота України зазнала непоправної втрати — відійшов у вічність академік В.М. Синьов, видатний педагог, вчений, мислитель. Його науковий доробок, зокрема у сфері педагогіки співпраці та пенітенціарної дефектології, залишив глибокий слід у вітчизняній та світовій педагогічній науці. Ця стаття є спробою осмислити та актуалізувати його ідеї, зокрема у сфері педагогіки співпраці, що й сьогодні залишаються надзвичайно важливими для реформування пенітенціарної системи та гуманізації суспільства загалом.

Постановка проблеми. Реформування пенітенціарної системи України є однією з ключових складових гуманізації суспільства в умовах демократичного розвитку. Особливу роль у цьому процесі відіграє педагогіка співпраці, що ставить на перший план принципи гуманізму, взаємоповаги та підтримки у роботі із засудженими. У контексті осмислення цього підходу внесок В.М. Синьова заслуговує на увагу завдяки його глибоким ідеям щодо ресоціалізації засуджених і формування нової філософії взаємовідносин у пенітенціарній системі.

Науковий доробок Віктора Миколайовича є надзвичайно значущим і охоплює підручники, монографії, методичні посібники та численні статті, присвячені психології й педагогіці. Ці праці є результатом багаторічних досліджень, що стосувалися різноманітних аспектів педагогічної науки. Як доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України та заслужений юрист України, він здійснив значний вплив на осмислення гуманістичних ідей у контексті соціалізації особистості, особливо в умовах пенітенціарної системи.

Аналіз досліджень і публікацій. Останні наукові дослідження та публікації, присвячені вивченню педагогіки співпраці академіка В.М. Синьова, демонструють вагомий внесок ученого у розвиток сучасної психолого-педагогічної науки.

Дослідники наголошують на взаємозв'язку між духовними цінностями та ефективністю педагогічного процесу, що ґрунтується на співпраці. Це підкреслює значення етичного та морального аспекту у формуванні педагогічної взаємодії (Каплієнко, Супрун Д., Супрун М., 2024).

Колективна монографія під редакцією Хвостиченка (2025) зосереджена на інноваційних методах мислетворчості. Ця праця є фундаментальною для розуміння теоретичних основ та практичної реалізації ідей творчості у навчальному процесі, що перегукується з концепціями, запропонованими В.М. Синьовим.

Дослідження пенітенціарних аспектів педагогіки співпраці (Супрун, 2008; 2014) та дефектології (Супрун, 2014) розширюють межі наукової думки, включаючи до освітньої парадигми роботу зі специфічними групами населення.

Робота Шеремет і Супрун (2005) узагальнює основні здобутки наукової школи В.М. Синьова. Авторам вдалося систематизувати ідеї та концепції вченого, які продовжують впливати на сучасну педагогіку.

Попри наявність певного загалу розвідок, присвячених науковому доробку В.М. Синьова, важливість інтеграції його ідей у сучасну теорію і практику педагогіки співпраці потребує подальшого вивчення.

Мета статті — дослідити науковий спадок В.М. Синьова в контексті педагогіки співпраці та обґрунтувати його значення для сучасного реформування пенітенціарної системи України. Зокрема, увагу зосереджено на практичних аспектах реалізації концепцій гуманізації взаємовідносин між персоналом і засудженими, а також на формуванні професійної культури працівників установ виконання покарань.

Протягом багатьох років В.М. Синьов спрямовував свою професійну діяльність на наукове обґрунтування реформування кримінально-виконавчого законодавства, розвиток наукового потенціалу та удосконалення практики виправного процесу.

Вагомий внесок В.М. Синьов зробив у дослідження корекційно-виховного впливу на особистість у пенітенціарних установах, зокрема серед дітей, схильних до антисоціальної поведінки. Він розробив низку інноваційних підходів до виправлення деформацій у стосунках між вихователями та засудженими. Його наукові рекомендації акцентують увагу на формуванні особистісних установок щодо об'єкта корекційно-виховного впливу, побудові довірливого спілкування, стимулюванні самосвідомості та здійсненні цілеспрямованого впливу на свідомість і поведінку засуджених. Основною метою цих заходів було формування ціннісних орієнтирів, корекція деструктивної поведінки й подолання негативного впливу середовища, недоліків виховання та інших несприятливих чинників.

Особливим досягненням Віктора Миколайовича стало створення ефективних умов для корекції та ресоціалізації вихованців із проблемами соціальної поведінки, їх інтеграції в суспільство та закладання основ для подальшого гармонійного життя. Його дослідження стали фундаментом сучасних досягнень у галузі пенітенціарної дефектології та започаткували педагогіку співпраці.

В основі педагогіки співпраці — ідеї гуманізму, що «передбачають одночасне дотримання правоохоронцем поваги й вимогливості до людини, яка з різних причин переступила норми моралі й закону, наповнюватимуть зазначені взаємини» (Супрун, 2004, с. 180). Вона може стати «альтернативою командно-адміністративним заходам впливу на засудженого та елементом кардинального покращання психологічного клімату в установах виконання покарань» (Супрун, 2008, с. 171). Осердям педагогіки співпраці «має стати вироблення нової філософії взаємин у системі «пенітенціарист — засуджений» (Супрун, 2020, с. 139). Серед основних принципів цієї концепції В.М. Синьов виділяв пошук і розвиток

позитивних якостей особистості, оптимістичне прогнозування змін, емпатію, підтримку успіхів і глибинне розуміння мотивів поведінки засуджених.

В.М. Синьов трансформував цей напрямок від традиційного виправно-трудового підходу до концепції «педагогіки каяття», де ключовими стали гуманізм, взаємоповага та взаємодія між персоналом і засудженими. Науковець наголошував на необхідності формування нової системи взаємовідносин між працівниками установ виконання покарань і ув'язненими, заснованої на відкритості, довірі та підтримці. Зокрема, психологічним фундаментом педагогіки співпраці в місцях позбавлення волі В.М. Синьов вважав такі установки:

• увага до особистості засудженого з усіма його суперечностями;

• опора на позитивні риси особистості засудженого у процесі ресоціалізації;

• педагогічний оптимізм щодо перспектив особистісних змін засудженого;

• емпатія до засудженого і його психічного стану, що передбачає вміння «подивитися на світ з позиції іншого»;

• спілкування із засудженими на засадах доброзичливості й довіри;

• допомога в досягненні успіху в різних видах і ситуаціях життєдіяльності, корекції статусу особистості в соціальному оточенні;

• глибинне вивчення і розкриття справжніх мотивів вчинків засудженого, урахування зовнішніх обставин, розуміння рис його характеру, прийняття на цій підставі оптимальних психолого-педагогічних рішень (Супрун Д., Супрун М., 2019, с. 284).

Вагомим досягненням науковця стало започаткування нового наукового напряму — пенітенціарної дефектології, яка інтегрує знання психології, педагогіки та права. Вона спрямована на створення умов для повернення в суспільство осіб із порушеннями психофізичного розвитку, що перебувають у місцях позбавлення волі. Пенітенціарну дефектологію визначено як «галузь психолого-педагогічних та юридичних знань, що перебуває на межі наук: дефектології (олігофренопедагогіки, сурдопедагогіки, тифлопедагогіки та ін.), пенітенціарної психології, пенітенціарної педагогіки та кримінально-виконавчого права» (Супрун, 2020, с. 140).

На думку В.М. Синьова, використання в корекційно-виховному процесі установ виконання покарань методики контактної взаємодії є надзвичайно доречним. Ця методика включає кілька стадій: «досягнення згоди, пошук спільних інтересів, прийняття принципів і якостей, необхідних для ефективного спілкування, індивідуального впливу та адаптації до партнера, а також вироблення спільних правил комунікації та взаємодії» (Супрун, 208, с. 174).

Слідування методиці контактної взаємодії вимагає від особистості співробітника пенітенціарної служби відповідної підготовки та роботи над власними внутрішніми установками та характеристиками.

Тож особливу увагу В.М. Синьов приділяв розвитку професійної культури співробітників пенітенціарної системи. Він підкреслював важливість комунікативної компетентності, креативності, емоційної стійкості та здатності до прогнозування. Саме ці якості, на думку науковця, забезпечують ефективність педагогічної роботи в установах виконання покарань і сприяють гуманізації суспільства.

В.М. Синьов присвятив вивченню питання професійної деформації офіцера правоохоронних органів. Так, однією з ключових умов запобігання професійній деформації, на думку вченого, є ретельно продумане педагогічне формування та вдосконалення професійної культури нового покоління правоохоронців. Це особливо важливо для теорії та практики підготовки й безперервної післядипломної освіти працівників органів внутрішніх справ. Академік підкреслює, що особливо важливим є виховання у правоохоронців системи особистісних якостей, які мають професійне значення для якісного виконання їхніх соціально-педагогічних функцій (Супрун, 2023, с. 65-66).

Особливу увагу академік акцентує на вихованні в правоохоронців комплексу особистісних характеристик, які є критично важливими для якісного виконання їхніх соціально-педагогічних функцій. До таких рис належать:

соціальна відповідальність і прагнення служити людям та закону, що стає основою духовно-аксіологічних якостей особистості;

перцептивні здібності, які забезпечують здатність швидко й точно розуміти інших людей, проявляти емпатію та одночасно залишатися уважним до кількох аспектів ситуації;

емоційна стабільність у поєднанні з умінням виразно передавати інформацію;

особистісний динамізм (інтерактивність), що виявляється у здатності впливати на поведінку інших людей;

вольові якості, які забезпечують витримку та цілеспрямованість у складних ситуаціях;

розвинена мовленнєва культура, що дозволяє чітко й ефективно комунікувати;

здатність до антиципації, тобто прогнозування розвитку подій і поведінки;

креативність, яка проявляється у здатності до нестандартного мислення та прийняття творчих рішень, водночас враховуючи професійні стандарти.

Новаторський підхід педагогіки співпраці полягає передусім у її здатності сприяти «олюдненню» особистості правопорушника. Такий підхід до взаємодії між педагогом пенітенціарної установи та засудженим вимагає від педагога готовності до якісно нових стосунків, заснованих на дотриманні певних психологічних принципів, а від засудженого — щирого прагнення змінити своє життя на краще.

Такі підходи змінили життя сотень людей. Багато працівників соціально-психологічної служби в установах кримінально-виконавчої системи України вважають Віктора Миколайовича своїм наставником, Учителем.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Науковий спадок В.М. Синьова є вагомою основою для впровадження гуманістичних ідей у пенітенціарну педагогіку. Його концепція педагогіки співпраці пропонує ефективну альтернативу командно-адміністративним методам, сприяючи формуванню довіри, взаєморозуміння та відкритості в системі «пенітенціарист — засуджений».

Перспективи подальших досліджень включають:

- розробку детальних методик впровадження педагогіки співпраці у сучасну пенітенціарну систему України;

- аналіз ефективності запропонованих підходів у різних соціокультурних контекстах;

- створення програм професійного розвитку для працівників установ виконання покарань, які враховують ідеї В.М. Синьова.

Таким чином, педагогічна спадщина В.М. Синьова стала фундаментом для подальшого розвитку пенітенціарної педагогіки та її впровадження в сучасну практику. Його ідеї є не лише актуальними, а й надзвичайно важливими для формування нової моделі взаємовідносин у суспільстві, що ґрунтується на цінностях поваги, підтримки та співпраці.

Наукова спадщина академіка В.М. Синьова — це не лише теоретичні розробки, але й глибока філософія гуманізму, співпраці та віри в людину. Його ідеї про педагогіку співпраці та пенітенціарну дефектологію відкривають нові горизонти для науковців, практиків та всіх, хто прагне змінити суспільство на краще. Пам'ять про В.М. Синьова житиме в його працях, учнях та в кожному кроці до гуманізації освітнього та пенітенціарного процесів. Вивчення та впровадження його ідей — це найкращий спосіб вшанувати пам'ять Вчителя та продовжити його шлях у майбутнє.

Список використаних джерел:

1. **Каплієнко А.І., Супрун Д. М., Супрун М. О.** (2024). Духовні детермінанти педагогіки співпраці академіка В.М. Синьова. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика.* . Т.1. № 2 (109). С.59-67. **2. Мистецтво мислетворчості:** основи теорії та методика опанування : колективна монографія за заг. ред. О. М. Хвостиченка. Міжнар. наук. журнал «Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті». Харків ; Бостон ; Кельн : НДВП «Інтелект- Експрес-Капітал», 2025. Спец. вип. 8. 264 с. **3. Супрун Д. М., Супрун М. О.** (2019). Академік В.М Синьов і сучасна психолого-педагогічна наука (до 80-річчя із дня народження). *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*: Наук.-метод. зб. Ін-ту спец. педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка НАПН України. С.283-296. **4. Супрун М. О. Академік В.М.** Синьов як основоположник психолого-педагогічної теорії співпраці із людиною, яка перебуває в конфлікті із законом (до 80-річного ювілею). *Національний авіаційний університет III Міжнародна науково-практична конференція «Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій» 26-27 березня 2020 року.* Збірник наукових праць. С. 139-145. **5. Супрун М.О. (**2023). Мої науково-педагогічні стежки: вибрані публікації. Збірник праць.К.: КДА, 344 с. **6. Супрун М.О.** (2014). Дефектологія пенітенціарна. Міжнародна поліцейська енциклопедія. Т.8. Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби; міжнародне співробітництво. К.: «Атіка», С. 1469-1470. **7. Супрун М.О. (2014).** Педагогіка співпраці академіка В.М. Синьова. *Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби.* №1(5). С. 179–184. **8. Супрун М.О.** (2008). Пенітенціарні аспекти педагогіки співпраці академіка В.М. Синьова. *Вісник Академії управління МВС.* № 3. С.

170–177. **9. Шеремет М. К., Супрун М.О.** (2005). Основні наукові здобутки В.М. Синьова та його наукової школи. *Наукові школи НПУ ім. М.П. Драгоманова. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова*. С. 138–243.

References:

1. **Kapliienko, A. I., Suprun, D. M., & Suprun, M. O.** (2024). Spiritual determinants of the pedagogy of cooperation of academician V. M. Syniov. *Dukhovnist osobystosti: Metodolohiia, teoriia i praktyka*, 1(2(109)), 59–67. **2. Khvostychenko, O. M. (Ed.).** (2025). *Mystetstvo myslotvorchosti: Osnovy teorii ta metodyka opanuvannia* (Special Issue 8). Kharkiv; Boston; Cologne: NDVP "Intelect-Express-Capital". **3. Suprun, D. M., & Suprun, M. O.** (2019). Academician V. M. Syniov and modern psychological-pedagogical science (to the 80th anniversary of his birth). In *Education of Persons with Special Needs: Ways of Development: Scientific and Methodological Collection of the Institute of Special Pedagogy and Psychology Named After Mykola Yarmachenko of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine* (pp. 283–296). **4. Suprun, M. O.** (2020). Academician V. M. Syniov as the founder of the psychological-pedagogical theory of cooperation with a person in conflict with the law (on the 80th anniversary). In *National Aviation University. III International Scientific and Practical Conference "Individuality in the Psychological Dimensions of Communities and Professions", March 26–27, 2020. Collection of Scientific Papers* (pp. 139–145). **5. Suprun, M. O.** (2023). *My scientific-pedagogical paths: Selected publications*. Kyiv: KDA. **6. Suprun, M. O.** (2014). Penitentiary defectology. In *International Police Encyclopedia. Vol. 8. Information-analytical, educational, and scientific activities, psychological principles of police service; international cooperation* (pp. 1469–1470). Kyiv: Atika. **7.Suprun, M. O.** (2014). The pedagogy of cooperation of academician V. M. Syniov. *Scientific Bulletin of the Institute of Penal Service, 1(5)*, 179–184. **8. Suprun, M. O.** (2008). Penitentiary aspects of the pedagogy of cooperation of academician V. M. Syniov. *Bulletin of the Academy of Management of the Ministry of Internal Affairs, 3*, 170–177. **9. Sheremet, M. K., & Suprun, M. O.** (2005). Main scientific achievements of V. M. Syniov and his scientific school. In *Scientific Schools of NPU Named After M. P. Drahomanov* (pp. 138–243). Kyiv: NPU Named After M. P. Drahomanov.

KAPLIIENKO A.I., SUPRUN D.M., SUPRUN M.O. SPIRITUAL AND VALUE-BASED PRINCIPLES OF THE PEDAGOGY OF COOPERATION BY ACADEMICIAN V.M. SYNYOV (IN MEMORY OF THE TEACHER).

This article explores the spiritual and value-based foundations of cooperative pedagogy developed by Academician V.M. Syniov, a renowned Ukrainian educator, scholar, and intellectual. Special focus is given to the relevance of his ideas in reforming Ukraine's penitentiary system within the framework of democratic progress. V.M. Syniov's scholarly contributions, including textbooks, monographs, methodological guides, and numerous articles, form a cornerstone for contemporary research in education, defectology, and penitentiary science.

The discussion highlights the humanistic principles underpinning cooperative pedagogy, which advocate fostering relationships between staff and inmates based on empathy, mutual respect, support, and an optimistic outlook on personal transformation. The article examines the methodology of contact-based interaction, designed to cultivate trust and harmonious communication. It emphasizes how the spiritual and value-driven principles of cooperative pedagogy shifted the penitentiary paradigm from a traditional correctional-labor model to the innovative concept of a "pedagogy of repentance."

A particular achievement of Viktor Mykolayovych, as noted in the article, was his creation of effective frameworks for the rehabilitation and reintegration of individuals with behavioral challenges, paving the way for their successful societal integration and the foundation of future harmonious living.

The article also analyzes the core elements of a new relational philosophy within the "penitentiary officer–inmate" dynamic. This includes the cultivation of professional culture among correctional staff, the prevention of occupational burnout and deformation, and the development of essential personal attributes to humanize the resocialization process. Key traits identified for law enforcement professionals include social responsibility, emotional resilience, strong communication skills, leadership, pedagogical foresight, creativity, and more.

Finally, the article underscores the enduring importance of V.M. Syniov's pedagogical legacy for contemporary theories and practices in the social rehabilitation of inmates. It advocates for integrating the principles of cooperative pedagogy into penitentiary frameworks as a critical step toward building a more humane and democratic society. The outlined prospects for further research emphasize advancing cooperative pedagogy by embedding its concepts deeper into the penitentiary system to foster societal humanization.

Keywords: cooperative pedagogy, humanization, rehabilitation, penitentiary system, spiritual and value-based principles, professional culture, empathy, humanistic approach.